

NE PITAJ ME O DEMOKRATIJI DOK ČUVAM KOSOVO

ANALIZA NARATIVA U FUNKCIJI ZAROBLJAVANJA DRŽAVE

BCBP

maj 2021.

NE PITAJ ME O DEMOKRATIJI DOK ČUVAM KOSOVO

ANALIZA NARATIVA U FUNKCIJI ZAROBLJAVANJA DRŽAVE

maj 2021.

Izdavač

Beogradski centar za bezbednosnu politiku (BCBP)
www.bezbednost.org

Autori

Maja Bjeloš i Bojan Elek

Dizajn i prelom

Srđan Ilić

National Endowment
for Democracy
Supporting freedom around the world

BCBP

Izradu analize finansijski je podržala Nacionalna zadužbina za demokratiju (NED). Za sadržaj odgovornost snosi jedino Beogradski centar za bezbednosnu politiku.

Ne pitaj me o demokratiji dok čuvam Kosovo

„Ključno pitanje je Kosovo, na drugom mestu je odnos Srbije prema Rusiji, a vladavina prava tek na trećem mestu“ – predsednik Srbije (Tanjug, 12.08.2017).¹

Kosovo ima veliku važnost za srpsku politiku i društvo u celini. Na temi Kosova se gube ili dobijaju izbori. Spremnost vlasti u Beogradu na pregovore sa Prištinom i potpisivanje tzv. Briselskog sporazuma aprila 2013. godine omogućili su Srbiji da otvorи pregovore o pristupanju sa Evropskom unijom. Povrh toga, vladajuća politička elita je kapitalizovala na kosovskom pitanju, budući da je stekla međunarodni legitimitet i status "faktora stabilnosti" u regionu Zapadnog Balkana a zauzvrat je praktično dobila *carte blanche* za delovanje u unutrašnjoj politici što je dovelo do ubrzanog nazadovanja u demokratiji i kršenja političkih i građanskih prava i sloboda. Pod izgovorom patriotske borbe da se Kosovo sačuva u sastavu Srbije, vlast u Beogradu je tendenciozno uvećavala i konsolidovala sopstvenu moć, marginalizovala demokratske institucije, satanizovala neistomišljenike i proizvodila strah od potencijalnih nemira na Kosovu. Instrumentalizacijom Kosova vlast je nastojala da prikrije izostanak reformi u oblasti vladavine prava i zarobljavanje države. S druge strane, i društvo u Srbiji je talac državne politike prema Kosovu. Činjenice o oružanom sukobu na Kosovu devedesetih godina predmet su konstantnog i namernog iskriviljavanja u okvirima dominantne državne politike sećanja, dok negovanjem mitova o kosovskom boju i plasiranjem suprotstavljenih narativa o Kosovu u medijima vlast kreira neurotično društvo koje u većini ne može da se pomiri sa gubitkom predstavnicičkih institucija i državne kontrole nad teritorijom Kosova.²

Na osnovu analize govora najviših zvaničnika, u ovom tekstu biće predstavljeno kako zvanično promovisani narativi o Kosovu služe zarobljavanju države. Ovo se dešava kroz uvećanje diskrecionih ovlašćenja, ukidanje demokratske civilne kontrole i potpirivanje straha kod građana od kojih vlast traži bezrezervnu podršku i odrešene ruke da primenjuju široka ovlašćenja bez polaganja računa.

Analiza je podeljena u pet tematskih celina. U prvom poglavlju je prikazan način na koji izvršna vlast instrumentalizuje Kosovo i putem medija kreira lažnu predstavu u javnosti da je Kosovo važnije od vladavine prava za članstvo Srbije u Evropskoj uniji a pred građane postavlja lažni izbor - da mogu da biraju budućnost u kojoj mogu da imaju vladavinu prava ili Kosovo. U drugom delu se govori o tome kako je vlast u Beogradu trampila stabilnost za demokratiju i osigurala prečutnu saglasnost Zapada u očuvanju političke stabilnosti u Srbiji radi postizanja konačnog dogovora sa Prištinom. Treći i četvrti deo ukazuju na nedostatak stvarnog društvenog dijaloga o Kosovu i razotkrivaju kako predsednik Srbije i uzak krug njegovih saradnika pod izgovorom zaštite nacionalnih interesa teže da mimo Ustava i demokratskih institucija povećaju diskrecionu moć odlučivanja o Kosovu. Konačno, u poslednjem delu, autori pružaju dodatne dokaze za razumevanje zbog čega građani Srbije ne mogu da se pomire sa gubitkom kontrole države nad Kosovom, odnosno zašto je stav većine građana Srbije o nepriznavanju Kosova i dalje aktuelan.

Kosovo važnije od Savamale?

„EU neće dozvoliti da Srbija postane punopravna članica Unije bez pravno obavezujućeg dokumenta na kraju procesa normalizacije odnosa sa Prištinom– predsednik Srbije (Radio Slobodna Evropa, 16.11.2017).³

Rezolucija Evropskog parlamenta o Srbiji od 25. marta⁴ stvorila je utisak u srpskoj javnosti da se u Evropskoj uniji napušta logika po kojoj se stabilnost regiona Zapadnog Balkana i normalizacija odnosa sa Prištinom vrednuju više nego ispunjavanje demokratskih standarda i vrednosti EU.⁵ Međutim, nepunih mesec dana nakon usvajanja Rezolucije, poseta nemačkog ministra spoljnih poslova Beogradu bila je povod da se u domaćim medijima ponovo aktuelizuje rasprava o prioritetima Srbije na putu ka Evropskoj uniji. Reči šefa nemačke diplomatiјe da „nerešeni odnosi Srbije i Kosova koče razvoj dve zemlje i celog regiona, a time i dalje približavanje EU“⁶ protumačeni su u domaćoj javnosti da je Kosovo za najvažniju članicu Evropske unije, Nemačku, ipak važnije od vladavine prava.

Kosovo se u javnom diskursu najčešće koristi kao izgovor ili pokriće vlasti u Beogradu za izostanak rezultata u drugim oblastima. Naracija vladajuće političke elite o tome da je Kosovo važnije od demokratije, ljudskih prava, slobode govora i medija, postala je glasnija i učestalija nakon što je zastoj u evrointegraciji postao očigledniji, a Evropska unija i druge međunarodne organizacije počele da skreću pažnju svetske i domaće javnosti na urušavanje demokratskih tekovina i masovno kršenje ljudskih prava zbog čega je Srbija okarakterisana kao „delimično slobodna zemlja“, odnosno „hibridni režim“⁷.

Prema rečima predsednika Srbije iz 2019:

„Da budem potpuno iskren, reč je samo o Kosovu. Ne znači da mi ne moramo da uradimo mnoge druge stvari, moramo - ali to je nešto zbog našeg naroda, ali kada je reč o njima [EU] uvek je reč samo o Kosovu“.⁸

Prilikom posete Beogradu u 2018. godini tadašnji evropski komesar za proširenje i susedsku politiku Johannes Han je istakao da je vladavina prava u samoj srži pregovora sa EU i odlučuje brzinu pristupa, te da Unija podržava reformu pravosuđa u Srbiji kako bi njihov rad bio efikasniji i transparentniji. Upitan da prokomentariše izjavu evropskog komesara da Kosovo nije jedini uslov za članstvo Srbije u EU, predsednik Srbije je izjavio da će „Evropska komisija konstatovati napredak u vladavini prava i ustavnih amandmana, ali je naš najveći problem na evropskom putu pitanje Kosova i Metohije [...] U EU to ne žele da kažu, jer znaju da dobijaju negativne poene [u Srbiji] kada pričaju o Kosovu. Ekonomija može da nam ide napred ako imamo mir i stabilnost i ako na Kosovu i Metohiji ne bude većih problema“. Tokom devet godina, aktuelna vlast je uspela da zadobije podršku za svoje narative i u delu civilnog društva. Učešćem u devijantnom tumačenju prioriteta reformi ono (ne)svesno doprinosi održanju hibridnog režima.

Oprečne izjave evropskih i srpskih zvaničnika u domaćim medijima stvaraju lažnu dilemu i dovode do zbumjenosti građana koji iznova postavljaju pitanje: da li je za članstvo u EU bitniji nerešen slučaj Savamala ili nerešeno pitanje Kosova?

Činjenica je da su u Pregovaračkom okviru Srbije sa EU vladavina prava (poglavlje 23 i 24) i Kosovo (poglavlje 35) dve ključne oblasti u kojima se može primeniti suspenzivna klauzula, tj. ako Evropska komisija oceni da nema napretka u ovim oblastima mogu se blokirati pristupni pregovori.

Stavljanje Kosova iznad drugih tema i prioriteta nije novina u unutrašnjoj politici, već predstavlja dugogodišnji obrazac srpske politike koji opstruira razvoj demokratije. Istoričarka Dubravka Stojanović u svom tekstu „O Kosovu, malinama i gej paradi“¹⁰ pojašnjava da se Kosovo instrumentalizuje od političara, odnosno da služi kao sredstvo vlasti u Beogradu za preusmeravanje pažnje građana sa loše državne uprave i drugih tema od javnog značaja na odbranu i zaštitu Kosova. Ovu tvrdnju ilustruje rečenicom bivšeg zamenika premijera Ivice Dačića iz 2011. godine da „u situaciji kada može da krene agresija na severu Kosova, samo nam još treba protest malinara i gej parada“. Stalno držanje društva u stanju neizvesnosti i straha od potencijalnih nemira na Kosovu, prema tvrdnji Stojanović, „služi pre svega jednom cilju: sužavanju slobode građana Srbije i učvršćivanju vlasti“. Ujedno, insistiranjem na tome da je Kosovo glavni uslov za članstvo u EU, priča se ponovo vraća na podršku Zapada takozvanim stabilokratijama na Balkanu, u kojima su demokratsko uređenje i vladavina prava manje važni od očuvanja mira i stabilnosti.

Stabilokratija

Politika „mira i stabilnosti“ prisutna je na Balkanu od devedesetih pošto je EU kroz proces pridruživanja zemalja bivše Jugoslavije nastojala da ostvari dva cilja: stabilizaciju regiona i demokratizaciju novonastalih država čime se dugoročno htelo sprečiti obnavljanje oružanih sukoba. Za stabilnost regiona od posebnog značaja je rešenje kosovskog spora, zbog čega su EU i druge zapadne zemlje podržale pragmatične političare u Srbiji spremne da postignu dogovor u vezi sa Kosovom uz obećanje da će zadržati put ka EU. Lokalni političari su zauzvrat stekli međunarodni legitimitet i status jamca stabilnosti u regionu.

Očuvanje mira i stabilnosti je stoga postala jedna od dogmi koja prati dugogodišnje pregovore Beograda sa Prištinom. Za nekadašnjeg premijera i sadašnjeg predsednika Srbije, glavni interesi su mir i stabilnost u regionu i to da Srbija „treba da dobije pravično rešenje za mnoga pitanja i ništa više od toga“.¹¹ Štaviše, „upravo je politika Srbije - insistiranje na očuvanju mira i stabilnosti, saradnji i ekonomskom napretku, osnova za pristup rešavanju dugotrajnog problema, u najboljem interesu i Srba i Albanaca...Uprkos svemu, verujemo da je sporazum između Srba i Albanaca ključ za regionalnu stabilnost. Srbija ostaje posvećena pronalaženju kompromisnog rešenja za pitanje Kosova i izgradnji zajedničke budućnosti i politici mira i saradnji.“¹² Osim toga, „mi ćemo učiniti sve da sačuvamo mir i stabilnost, da na provokacije ne odgovaramo, da budemo uz naš narod i da Srbi razumeju da je Srbija tu i da ih nećemo ostaviti na milost i nemilost onima, koji ne žele da žive sa našim narodom.“¹³ Prema rečima bivšeg ministra odbrane Aleksandra Vulina, „stabilna i sigurna Vučićeva Srbija je garant mira na Balkanu“¹⁴.

Istraživač Instituta za međunarodne političke studije Đorđe Frušone ocenjuje da se na Balkanu vođe poput predsednika Srbije doživljavaju kao „faktor stabilnosti“, čak iako je jedina postignuta stabilnost „odsustvo promene režima u kojoj lokalna vlast drži

put EU kao cilj u spoljnoj politici".¹⁵ Prema rečima tvorca reči stabilokratija i profesora Srđe Pavlovića: "Stabilitokratija omogućava Zapadu da zadrži svoju retoriku o unapređenju demokratije [...] Istovremeno, omogućava lokalnom partneru da uspostavi fasadnu demokratiju umanjujući ulogu parlamenta, održavajući nepravedne izbore, kriminalizujući lokalnu političku arenu, preuzimajući diktatorsku moć, donoseći grabežljive zakone usmerene na uklanjanje političke konkurenčije, gušeći neistomišljenike i pljačkajući javne resurse u korist političkih vođa i njihovih najbližih saradnika".¹⁶

Usled demokratskog deficit-a pokazalo se da mir i stabilnost na Balkanu mogu biti fragilni kada se povede razgovor o prekrajanju granica na Balkanu, kao u slučaju nedavnog tzv. non pejpera¹⁷ ili ideje o „razmeni teritorija“ između Srbije i Kosova iz 2018. Upravo etnonacionalističke ideje i nerešeni teritorijalni sporovi utiču na Evropsku uniju i druge zapadne zemlje da prioritizuju bezbednost i stabilnost u odnosu na demokratiju. Iako se Evropskoj uniji predstavljaju da su jamci stabilnosti i nezamenljivi akteri u rešavanju kriza u „njihovom dvorištu“, paradox je u tome što srpske političke elite promovišu etnonacionalističke ideje i u kontinuitetu proizvode krize i incidente na Kosovu težeći da na taj način učvrste svoju pregovaračku poziciju na međunarodnom planu ili osiguraju 'najveći izborni uspeh u istoriji'. Politički piromani i vatrogasci kosovske stvarnosti odgovorni su za niz kriznih situacija, poput podizanja potpornog zida u Kosovskoj Mitrovici i upućivanja voza iz Beograda za Kosovsku Mitrovicu sa sloganom "Kosovo je Srbija" 2017. godine¹⁸, kao i stvaranja atmosfere netrpeljivosti koje je prethodilo ubistvu kosovskog političara Olivera Ivanovića u januaru 2018. godine¹⁹. Pogoršanju situacije su doprineli i srpski provladini tabloidi koji su tokom 2016. i 2017. širili paniku najavljujući sukobe na Kosovu, dok su u 2018. godine dve trećine naslova u *Informeru*, *Srpskom telegrafu* i *Alo o sukobu Srba i Albanaca* sugerisu neophodnost policijskih, vojnih ili paramilitarnih intervencija.²⁰

Čuvari kosovske vatre

Pregovori o rešavanju kosovskog spora predstavljaju domen visoke politike nedostupne građanima budući da predstavnici izvršne vlasti u Srbiji imaju ekskluzivan pristup informacijama dok javnost nema uvid u ceo proces. Štiteći nacionalne interese iza zatvorenih briselskih vrata „čuvari kosovske vatre“ osim ekskluzivne uloge pregovarača sa Prištinom žele i „odrešene ruke“ u svrhu postizanja kompromisnog rešenja. Drugim rečima, uzak krug ljudi u vrhu izvršne vlasti, a često u vrhu političke stranke na vlasti, želi bezrezervnu podršku građana, kao i nekontrolisanu moć da donosi odluke o ključnom nacionalnom pitanju. Na ovaj način se sistematski isključuju drugi akteri koji vrše nadzor i kontrolu nad izvršnom vlasti pre svega Narodna skupština, ali i građani i njihova udruženja, mediji i drugi delovi civilnog društva. Javno preispitivanje ovakvog pristupa i kritika vladine politike prema Kosovu smatra se nepoželjnom i izjednačava se sa nacionalnom izdajom. Na ovaj način se narativ vlasti o Kosovu koristi za zarobljavanje države, kroz povećanje diskrecione moći donosioca odluka i ukidanje mehanizama kontrole.

Zadržavanje, odnosno uskraćivanje informacija o Kosovu dominantna je politika vlasti u Beogradu ali i način vođenja (liderstvo) pregovora sa Prištinom. Osim toga, visoki državni funkcioneri učestvuju i u svesnom manipulisanju javnosti budući da putem društvenih i tradicionalnih medija iznose netačne ili polu-istinite informacije.

Tako je, uoči sastanka u Vašingtonu u septembru 2020. godine, predsednik obznanio da je Srbija dobila zvaničnu agendu za pregovore Beograda i Prištine na kome je bila „samo jedna tačka koja je bila neprihvatljiva“ ali koju nije htelo da preciznije odredi, naglasivši da Srbiju čekaju teški pregovori.²¹ Tokom boravka u Vašingtonu jedan od članova srpske delegacije, ministar finansija Siniša Mali, rekao je da je „bilo 16 tačaka na papiru od kojih 10. tačka podrazumeva međusobno priznanje. Neke stvari su jednostavno neprihvatljive“. Te spekulacije o navodnim zahtevima prekinuo je američki diplomata Ričard Grenel negiravši njihovu tačnost na Triteru.²²

Po potpisivanju tzv. Vašingtonskog sporazuma, građani Srbije su bili uskraćeni za informaciju o njegovom sadržaju od zvaničnika, ali se tekst pojavio u javnosti putem društvene mreže Triter. Nakon što su domaći mediji preveli tekst sporazuma sa engleskog jezika i objavili ga u štampanim i elektronskim izdanjima ispostavilo se da je jedna odredba sporazuma bila dostupna u javnosti i ranije. Naime, predsednik Srbije je na marginama konferencije Američko-izraelskog saveta za javne poslove u Vašingtonu u martu 2020. najavio otvaranje privrednog i diplomatskog predstavništva Srbije u Jerusalimu.²³ Međutim, ta novost u domaćoj javnosti nije došla do izražaja budući da ju je većina provladinih i nezavisnih medija umetnula u tekst uz informaciju o nabavci oružja iz Izraela.²⁴

Informacije se „daju na kašićicu“ i više služe držanju javnosti u neizvesnosti nego objektivnom informisanju što potvrđuje i nedavna izjava predsednika Srbije sa jednog od sastanaka u Briselu:

„Za mene ima još jedna tema od posebnog značaja, mi smo već počeli određene razgovore sa predstavnicima Evropske komisije, reći ću vam za 24 sata jesmo li uspeli ili ne, veoma je važno za Srbiju. Moći ću onda da kažem jesam li učestvovao u nečemu što je mnogo toga dobrog za našu Srbiju donelo. Bukvalno nećemo biti ista zemlja. Nećemo biti ista zemlja, ja ne mogu ništa više da kažem od ovoga.“²⁵

Slično, u porukama upućenim Srbima sa Kosova tokom posete severnom delu Kosovske Mitrovice septembra 2018. godine predsednik komunicira kako je Srbija pod spoljnim pritiscima i ima sužen manevarski prostor u dijalogu. Međutim, ni u jednom trenutku ne kaže jasno šta su zapravo ciljevi i željeni ishod pregovora sa Prištinom:

„Mi nemamo gde i moramo da nađemo meru mira i dostojanstva, kada vam pričaju da hoću da menjam granice, ne govore vam istinu. Mi mislimo jedno, Albanci misle drugačije. Hoćemo da uradimo sve što možemo i sačuvamo sve što možemo na Kosovu, hoćemo da za vas osvojimo sva prava koja vam pripadaju, hoćemo vaše pravo na život, rad, slobodu, učenje lečenje. Jedino što želimo je da za vas obezbedimo veća prava i napravimo kompromisno rešenje. [...]Srbija nema] nikakav nacrt rešenja u Briselu, niti je blizu njega.“²⁶

Ovako stvorena (ne)obaveštenost i (ne)znanje u društvu vladajuća politička elita koristi da bi osnažila sopstveni argument da niko drugi ne može da doprinese ovom procesu, jer ne raspolaže svim potrebnim informacijama i ne zna namere druge strane u pregovorima. Time se stvara začarani krug u kome mali broj političkih činilaca monopolizuje odlučivanje o Kosovu bez potrebe da bilo kome „polazu račune“ za široka ovlašćenja koja su prigrabili za sebe, čime se otežava kritičko preispitivanje vladinih odluka i politika.

Povrh svega, monopol nad informacijama iz procesa pregovora se ne koristi za objektivno obaveštavanje javnosti ili radi izgradnje društvenog konsenzusa, već za obračun sa neistomišljenicima. Tako je tokom jednog od sastanaka sa predstavnicima organizacija građanskog društva u okviru unutrašnjeg dijaloga o Kosovu (31. marta 2018. godine)²⁷, predsednik Srbije izneo do tada javnosti nepoznate činjenice o Briselskom sporazumu²⁸ koristeći ih za ličnu promociju i diskvalifikaciju političkih protivnika i učesnika sastanka:

„Hoćete da vam kažem o Briselskom sporazumu, kada smo bili, ovde je bila i Suzana Grubješić prisutna, bio je i [Ivan] Mrkić i [Ivica] Dačić, i svi drugi. Svi su prihvatili te večeri da regionalna policija bude na severu Kosova 70% sastavljena od Albanaca. Ja nisam prihvatio i samo zahvaljujući mom suprotstavljanju te večeri danas imamo 99% Srba na severu Kosova. A kakav je pritisak bio nemojte da vam govorim, ko god hoće da bude pošten da vam kaže kako je to izgledalo, evo je Suzana ovde pa neka vam kaže (Suzana Grubješić potvrđuje klimanjem glave, prim. aut). I tada je bio uslov, tačka 15 je pisalo, da moramo da im pustimo članstvo u UN, neko je to danas govorio. I rekao sam nećemo da prihvativmo dok ne obrišete tu tačku. I onda smo čekali naredne dve nedelje, danonoćni pritisci i sve drugo, dok nisu shvatili da ne postoji način da Srbiju nateraju da to prihvati i onda smo potpisali Briselski sporazum bez toga.“²⁹

Izjavama sličnim ovoj kreira se i konstantan utisak da se Srbija nalazi pod ogromnim pritiscima, ali da političko rukovodstvo ne odustaje od borbe za Kosovo i da je težak pregovarač koja neće “izdati Kosovo”, odnosno uraditi nešto što većina građana ne želi. Izjave predsednika iz decembra 2020. godine o novoj američkoj administraciji pod Bajdenom svedoče o tome:

„Mislim da se sada vidi koliko sam bio u pravu kada sam govorio stavovi administracije gospodina Bajdene ne idu na ruku Srbiji. Nadam se da će administracija imati nešto drugačiji stav i politiku u odnosu na ovo što su izneli u Predstavničkom domu kongresa. Moramo da vodimo računa i da znamo da su to važni ljudi i da na ozbiljan način moramo da odgovorimo. Očekujem velike pritiske kada je Republika Srpska u pitanju i kada je Kosovo u pitanju. Borićemo se istinom, govorićemo narodu istinu. Neću govoriti ništa loše o tim ljudima, ni o Olbrajton, ni o Engelu, ni o Serveru, neka oni govore o meni. Naše je da čuvamo naše interese i da budemo pristojni.“³⁰

Car je go!

Već izuzetno jaka usled koncentracije moći i funkcija van ustavnih ovlašćenja, pozicija predsednika u pregovorima sa Prištinom dodatno je ojačana nakon parlamentarnih izbora u junu 2020. Partijska kontrola Srpske napredne stranke nad dvotrećinskom parlamentarnom većinom olakšala bi usvajanje sporazuma sa Kosovom u skupštini „ukoliko Vučić oceni da ga može politički preživeti“. Za razliku od prištinske delegacije, koju čini pregovarački tim i koja je ograničena platformom i podvrgnuta kontroli kosovskog parlamenta, u Srbiji je glavni pregovarač i odlučilac – predsednik. Iako je pozicija predsednika tehnički ograničena Rezolucijom Skupštine o principima za pregovore sa Prištinom iz 2013. godine,³² skoro potpuna partijska kontrola Skupštine i nadležnih odbora znači de fakto odsustvo kontrolne funkcije parlamenta.

Ovo mu omogućava da pregovore vodi diskretiono i bez institucionalnih ograničenja, gde ga jedino lična politička moć ograničava u tome šta sme da potpiše i može da sproveđe. Ova pozicija je dodatno pojačana činjenicom da, prema istraživanjima javnog mnenja, građani Srbije imaju poverenje u srpske vlasti po pitanju pregovora sa Kosovom, iako većina ne zna šta je zapravo cilj zvaničnog Beograda u tom procesu.³³

Upravo zbog ovakvog stanja stvari, predsednik je u izuzetno lagodnoj poziciji gde, povremeno i po potrebi, sebi daje za pravo da odlučuje o svemu ili se odriče odgovornosti pozivajući se na druge grane vlasti, kao u sledećoj izjavi:

„Da kao predsednik Republike i bez saglasnosti vlade potpišem akt o nezavisnosti Kosova dobio bih Nobelovu nagradu za mir i bio bih najveći demokrata u ovom delu sveta. Da kažem da Republika Srpska nema nikakvu podršku Srbije i da neće dobiti nikakvu pomoć, tek tad bih bio demokrata, a postao bih i lep.“ (pojačao autor)³⁴

Dodatno, predsednik se povremeno odgovornosti odriče prebacujući je na građane, iako su oni potpuno isključeni iz donošenja odluka i njihov glas o ovom pitanju se ne čuje. Tako predsednik koristi glas naroda da po potrebi skine sa sebe odgovornost za neuspehe:

„Moje ideje nisu odbijene u Briselu, ali nisu naišle na podršku u Srbiji. Ja sam to već više puta rekao. Na moju žalost, iako nisu nikada slušali ni čuli šta mislim, ni kakvo bi to rešenje bilo, čini mi se da ne postoji negativan glas koji iz Srbije nisam čuo. Prihvatom glas naroda. Postoje neki u okruženju koji ne žele da čuju glas svog naroda, ali ja uvek želim da čujem glas naroda i nemam problem s tim.“³⁵

Sedmogodišnja čutnja u skupštini o Kosovu je prekinuta nakon što je predsednik Srbije bio pozvan da krajem maja 2019. godine predstavi izveštaj o Kosovu narodnim poslanicima. Iako najavlјivan kao izveštaj u kome se može saznati sve na jednom mestu o pregovorima Beograda i Prištine, dokument najviše prostora posvećuje tome šta je Srbija uradila za srpsku zajednicu na Kosovu:

„Dobili smo mir i veću sigurnost za Srbe na Kosovu i najvažnije – mogućnost da nastavimo da se borimo“ bile su reči kojima je predsednik u govoru koji je trajao blizu dva i po sata sumirao rezultate pregovora, nakon čega je usledila rasprava koja je zapravo predstavljala aklamaciju predstavljenih rezultata i pohvale na račun postignutih sporazuma u Briselu.³⁶

Sam izveštaj navodi da je dijalog sproveden u cilju zaštite interese srpske strane, kao i da je za Srbiju postigla jedan od glavnih ciljeva time što je uspela da „delimično amortizuje beskompromisni stav podržavalaca takozvane nezavisnosti Kosova i da oni više ne smatraju da je kosovska nezavisnost naprosto završena stvar“ te da je to postignuto „bez davanja suštinskih ustupaka“³⁷ kao i da „uprkos kritikama vezanim za navodnu predaju srpskih interesa na severu Kosova, na tom prostoru Srbija trenutno dominiraju svim političkim, policijskim i pravosudnim institucijama i ta njihova dominacija je priznata i od Prištine i međunarodnog faktora.“³⁸

Naše ili njihovo, izgubljeno ili vraćeno

Istraživanja javnog mnjenja pokazuju da među građanima Srbije postoji kognitivna disonanca o Kosovu, budući da u isto vreme imaju dijametalne stavove po različitim pitanjima, poput toga da podržavaju sporazume postignute u Briselu iako ne vide nikakvu korist od njih.³⁹ Iako na prvi pogled čudno, ovakvi stavovi postaju jasniji ako se uzme u obzir da su građani konstantno izloženi oprečnim informacijama. U javnom diskursu vlast se konstantno poigrava sa time da Kosovo čas jeste, čas nije izgubljeno pa ga jednog dana treba vratiti a sutradan ga nećemo nikada predati.

Tako u svom govoru u 2018. godine održanom u severnom delu Kosovske Mitrovice, a najavljenom kao istorijskom, predsednik okupljenim građanima kaže:

“Borila se Srbija 99. protiv NATO časno i hrabro. I izgubila, kao i 610 godina ranije. Ostali smo bez značajnih teritorija, Srbi su napustili mnoga od svojih ognjišta ne želeći da žive pod albanskim vlašću. Kad izgubite rat, za to se plaća cena. [...] Nemojte da kukate za gubitkom Kosova, jer ne samo da ga niste imali, nego ni mno-gi od vas na njemu nikada nisu ni bili. Nemojte da pričate da ga nemate kada ste ga odavno dali, čak i kada ga niko nije tražio i nemojte da nas sprečavate da uzmemo nešto vi koji otvoreno nudite, ili ste već dali sve.”⁴⁰

Suprotно ovim tvrdnjama, u svom autorskom tekstu objavljenom u Blicu 2017. godine, predsednik šalje mešovite poruke iz kojih se može naslutiti da Srbija nešto ima na Kosovu ali i da je nešto drugo istovremeno izgubila:

“Vreme je da kao narod prestanemo kao noj da zabijamo glavu u pesak, da pokušamo da budemo realni, da ne dopustimo sebi da izgubimo ili nekome predamo ono što imamo, ali i da ne čekamo da će nam u ruke doći i ono što smo odavno izgubili.”⁴¹

Svega nekoliko redova kasnije, u istom tekstu, na osnovu predsednikovih reči može se zaključiti da je Kosovo i dalje srpsko i da se on njega očekuje da ga on preda:

“A zamilite šta bi moglo da bude, da je drugačije? Da sam jedan od onih koji čute i ljude povedu u sukob, rat, da bi ih malo, čutke, naučili geografiji sopstvene zemlje? Ili, da sam jedan od onih koji bi zbog tapšanja po ramenu i šećerne table dobijene u nekoj od zapadnih ambasada pristao da *isporučim* sva srpska ognjišta i tako postanem, kako kažu, veliki reformator.”(pojačao autor) ⁴²

Dakle, građanima se istovremeno šalju suprotne poruke u vezi sa statusom Kosova, da je negde usput izgubljeno i da Srbija ne kontroliše “ni pedalj teritorije” ali da je i dalje “naše”. Ili, da se ne odustaje od borbe da ono ostane u sastavu Srbije a da se istovremeno radi na tome da se ono vrati. Tako se stvara anksioznost kod građana Srbije zbog nezavisnosti Kosova.

Zaključak

U ovoj analizi predstavljen je mehanizam kojim vlasti Srbije, kontrolišući i plasirajući narative o rešavanju kosovskog spora, uspevaju da povećaju sopstvenu diskrecionu moć dok u isto vreme ukidaju kontrolne mehanizme. Drugim rečima, pod izgovorom rešavanja kosovskog pitanja, ukida se podela vlasti i demokratsko odlučivanje što vodi sve većem zarobljavanju države.

Sa jedne strane, rešavanje pitanja Kosova služi za legitimizaciju režima u međunarodnoj areni, gde se vlast vidi kao jedini akter koji ima dovoljno političkog kapitala i volje da isporuči rešenje. Sa druge strane, na domaćem terenu, teče ubrzano zarobljavanje države i društva od strane vladajuće stranke. Istraživanja pokazuju da građani ipak ovakvoj vlasti i dalje u ogromnoj većini veruju kada se radi o pregovorima u Briselu, iako nisu upoznati sa njenim ciljevima. Ovo sve govori o tome da donosioci odluka imaju ogromnu moć i potencijal da doprinesu pomirenju dva naroda, ali da su oni protraćeni.

Ovaj iznad opisani mehanizam se odlično vidi u dobro smišljenoj, a zapravo lažnoj, dilemi o tome da Evropskoj uniji nije stalo do vladavine prava već samo do Kosova. Ovim se posledično kreira i lažan ili-ili izbor koji se stavlja pred građane Srbije, taj da mogu da biraju budućnost u kojoj mogu da imaju vladavinu prava ili Kosovo, dok žive u sadašnjosti u kojoj efektivno nemaju nijedno od ta dva. Trgovati stabilnost za demokratiju nije način na koji se može doći do rešenja za bilo koji problem, pa tako ni za kosovski. Iako sporazum može da postigne bilo ko sa dovoljno političke moći, jedino funkcionalna demokratija u kojoj postoji vladavina prava može da garantuje da dođe do održivog pomirenja između dve strane. Nedemokratska Srbija sa urušenim institucijama nije garant mira i stabilnosti na Balkanu, a daleko je od postizanja konačnog dogovora o Kosovu i članstva u EU. Zato EU treba da se vrati dugoročnim ciljevima u politici proširenja, a to je da se kroz demokratizaciju srpskog društva i države dostiže stabilnost i bezbednost unutar i izvan granica Srbije.

Endnote

1. Tanjug. Vučić: Kosovo je ipak ključno pitanje, pa Rusija, pa vladavina prava. *RTS*, 12.08.2017. <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/2835481/vucic-sa-makalistem-u-vili-mir.html>
2. Fond za humanitarno pravo. Podkast Kultura sećanja u dijalogu: „Epizoda 7: Kosovo i Srbija“ dostupna je na sledećem linku: <https://www.kulturesecanja.org/podkast/epizoda-7-kosovo-i-srbija/>
3. Branka Trivić. Vučićev priznanje za Kosovo. *Radio Slobodna Evropa*, 16.11.2017. <https://www.slobodnaevropa.org/a/vucic-kosovo-dijalog/28858144.html>
4. Rezolucija Evropskog parlamenta o Srbiji Rezolucija od 25. ožujka 2021. o izvještajima Komisije za Srbiju 2019.-2020, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0115_EN.html
5. Danas. Otašević: Vučić pokazivao u Parizu karte podele Kosova. Danas, 1.04.2021. <https://www.danas.rs/politika/otasevic-vucic-pokazivao-u-parizu-karte-podele-kosova/>
6. Tanjug. Mas: Nerešeni odnosi BG i PR koče razvoj u regionu. *Tanjug*, 22.04.2021. <http://www.tanjug.rs/full-view.aspx?izb=648189>
7. Pojam hibridni režim podrazumeva države u kojima su demokratske institucije krhke i u kojima postoje značajni izazovi u odbrani političkih i građanskih sloboda.
8. B92. Aleksandar Vučić: Uvek je reč samo o Kosovu. *B92*, 15.10.2019. https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2019&mm=10&dd=15&nav_category=11&nav_id=1604102
9. FoNet. Vučić: Najveći problem evrointegracija je Kosovo, ne vladavina prava. *Danas*, 24.10.2018. <https://beta.rs/politika/99597-vucic-najveci-problem-na-evropskom-putu-je-kosovo-a-ne-vladavina-prava>
10. Dubravka Stojanović. „O Kosovu, malinama i gej paradi.“ *Peščanik*, 16.09.2011. <https://pescanik.net/o-kosovu-malinama-i-gej-paradi/>
11. RTS. Vučić za Fejs TV (BiH): Interes Srbije su mir i stabilnost u regionu. *RTS*, 19.04.2021. <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/9/politika/4341400/vucic-intervju-face-tv-srbija-region-balkan.html>
12. Politika. Srbija fokusirana na mir, stabilnost i prosperitet regiona. *Politika*, 23.09.2020. <http://www.politika.rs/sr/clanak/463131/Srbija-fokusirana-na-mir-stabilnost-i-prosperitet-regiona>
13. Kancelarija za Kosovo i Metohiju. Vučić: Mi ćemo učiniti sve da sačuvamo mir i stabilnost, da na provokacije ne odgovaramo. Kancelarija za Kosovo i Metohiju, 21.11.2018. <http://www.kim.gov.rs/lat/v2843.php>
14. Minister Vulin: Stable and secure Vučić's Serbia is a guarantor of peace in the Balkans. MoD, 25.08.2019, <http://www.mod.gov.rs/eng/tekst/14312/ministar-vulin-stabla-i-sigurna-vuciceva-srbija-je-garant-mira-na-balkanu-14312>

15. Giorgo Fruscone. The Balkans: Old, New Instabilities. ISPI, 2020. https://www.ispion-line.it/sites/default/files/pubblicazioni/ispi_report_balkani_2020_0.pdf#page=13
16. Srđa Pavlović. West is best: How ‘stabilitocracy’ undermines democracy building in the Balkans. LSE Blog, 05.05.2017. <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2017/05/05/west-is-best-how-stabilitocracy-undermines-democracy-building-in-the-balkans/>
17. Aleksandar Miladinović. Diplomacija na Balkanu: Šta je non-pejper i koliko je važan. BBC, 20.04.2021. <https://www.bbc.com-serbian/lat/balkan-56805557>
18. Bojan Cvejić. A Drive to Serbia’s Election Campaign. Kosovo 2.0, 20.01.2017. <https://kosovotwopointzero.com/en/drive-serbias-election-campaign/>
19. Propagandni spot TV Pink o Oliveru Ivanoviću, <https://www.youtube.com/watch?v=0-ZLvjfPKBAM>
20. Rat je najjeftinija reč srpskih tabloida, FakeNews Tragač, 11.03. 2019. <https://fake-news.rs/2019/03/11/rat-je-najjeftinija-rec-srpskih-tabloida>
21. Danas, 29. avgust 2020. Vučić: Samo jedna tačka na agendi pregovora neprihvatljiva, odbiju sastanak sa Trampom ako traže da priznamo Kosovo. Dostupno na: <https://www.danas.rs/politika/vucic-samo-jedna-tacka-na-agendi-predstojecih-pregovora-neprihvatljiva/>
22. BBC, 3. septembar 2020. <https://www.bbc.com-serbian/lat/srbija-54019916>
23. Prezentacija kancelarije predsednika, 2. Mart 2020. godine. Address of the President of the Republic of Serbia Aleksandar Vučić at the annual conference of the American Israel Public Affairs Committee (AIPAC) <https://www.predsednik.rs/en/press-center/news/address-of-the-president-of-the-republic-of-serbia-aleksandar-vucic-at-the-annual-conference-of-the-american-israel-public-affairs-committee-aipac>
24. Politika, 2. mart 2020. Srbija kupuje oružje od Izraela i to neće biti mala isporuka. Dostupno na: <https://www.politika.rs/sr/clanak/449016/Srbija-kupuje-oruzje-od-Izraela-i-to-nece-bit-mala-isporka>
25. Blic, 25. april 2021. godine. “NEĆEMO BITI ISTA ZEMLJA!” Vučić iz Brisela: Neće to biti ona Srbija kao pre deset godina. Dostupno na: <https://www.blic.rs/vesti/politika/nece-mo-bit-ista-zemlja-vucic-iz-brisela-nece-to-bit-ona-srbija-kao-pre-deset-godina/rq0nj00>
26. N1 info, 9. septembar 2018. Vučić: Kada kažu da hoću da menjam granice, ne govore istinu. Dostupno na: <https://rs.n1info.com/vesti/a418580-vucic-u-kosovskoj-mitrovici/>
27. Autori teksta prisustvovali su ovom sastanku.
28. Izlaganje Aleksandra Vučića, Položaj srpske zajednice na Kosovu i Metohiji 31. mart 2018. godine. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=OutXjRlfKFw>
29. Izlaganje Aleksandra Vučića, Dragiša Mijačić Promena strategije u rešavanju kosovskog pitanja i Aleksandar Vučić 31. mart 2018. Dostupno na: <https://www.youtube.com/watch?v=8VsKoFJLFU>
30. Blic, 9. decembar 2020. Vučić o NOVOM PLANU za Kosovo, Olbrajtovoj i Engelu: Očekujem velike pritiske da se prizna nezavisnost i zbog RS, Srbija će biti u teškoj poziciji. Dostupno na: <https://www.blic.rs/vesti/politika/vucic-o-novom-planu-za-kosovo-olbrajtovoj-i-engelu-ocekujem-velike-pritiske-da-se/l35wf8>

31. Bogdanović, Nevena. Radio Slobodna Evropa, 17. jul 2020. Nejednaka moć učesnika obnovljenog dijaloga Kosova i Srbije. Dostupno na: <https://www.slobodnaevropa.org/a/dijalog-kosovo-srbija-cija-moc/30733636.html>
32. Rezolucija Narodne Skupštine Republike Srbije o osnovnim principima za političke razgovore sa privremenim institucijama samouprave na Kosovu i Metohiji, NSRS, "Sl. glasnik RS", br. 4/2013. Dostupno na: https://www.paragraf.rs/propisi/rezolucija_narodne_skupstine_republike_srbije_o_osnovnim_principima.html
33. Bjeloš, M. i Elek, B. (2020). Kosovo: šta građani znaju, misle i osećaju. BCBP. Dostupno na: <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2020/11/kos-srb-SRB-f.pdf>
34. Blic, 9. decembar 2020. Vučić o NOVOM PLANU za Kosovo, Olbrajtovoj i Engel: Očekujem velike pritiske da se prizna nezavisnost i zbog RS, Srbija će biti u teškoj poziciji. Dostupno na: <https://www.blic.rs/vesti/politika/vucic-o-novom-planu-za-kosovo-olbrajtovoj-i-engelu-ocekujem-velike-pritiske-da-se/l35wfv8>
35. Insajder, 30. oktobar 2018. Vučić: Plan za Kosovo nije odbijen u Briselu, a u Srbiji su ga odbili i pre nego što sam ga izneo Dostupno na: <https://insajder.net/sr/sajt/vazno/12437/>
36. Bogdanović, Nevena, i Komarčević, Dušan. Radio slobodna Evropa, 27. maj 2019. Vučić o Kosovu: Biramo između slatke laži i gorke istine. Dostupno na: www.slobodnaevropa.org/a/vucic-izvestaj-kosovo/29964004.html
37. Izveštaj Kancelarije za KiM, str. 8.
38. N1 info, 28. maj 2019. Poslanici u Skupštini Srbije usvojili izveštaj o Kosovu. Dostupno na: <https://rs.n1info.com/vesti/a487246-sednica-o-kosovu-drugi-dan/>
39. Bjeloš, M. i Elek, B. (2020). Kosovo: šta građani znaju, misle i osećaju. BCBP. Dostupno na: <https://bezbednost.org/wp-content/uploads/2020/11/kos-srb-SRB-f.pdf>
40. Republika, 9. septembar 2018. ISTORIJSKI GOVOR PREDSEDNIKA U KOSOVSKOJ MITROVICI: Pročitajte šta je Vučić poručio Srbijma sa KiM u integralnoj verziji. Dostupno na: <https://www.republika.rs/vesti/srbija/86157/istorijski-govor-predsednika-kosovskoj-mitrovici-procitajte-sta-vucic-porucio-srbijma-kim-integralnoj-verziji>
41. Blic, 24. Jul 2017. <https://www.blic.rs/vesti/politika/ekskluzivno-autorski-tekst-predsednica-aleksandra-vucica-za-blic-zasto-nam-je/v7xgl6q>
42. Ibid.

